

ОЛЕКСІЙ БОБРОВНИКОВ
журналіст, публіцист

Народився в Києві 3 грудня 1979 року. В журналістиці з 1999 року.

1999-2006 рр. - у діловій пресі. Висвітлював теми відмивання грошей, рейдерських захоплень у фінансовій сфері, державну регуляторну політику у галузі економіки і фінансів. Працював заступником керівника відділу фінансів газети «Бізнес», очолював фінансовий відділ газети «Коммерсант-Україна» на етапі створення першого в Україні ділового щоденного часопису.

З 2007 року почав займатися створенням документальних фільмів, отримав спецприз фестивалю "DetectiveFEST" за стрічку про корупцію у фармацевтичній галузі, численні призи фестивалю "Відкрий Україну" за фільми в жанрі соціальних розслідувань та біографічних нарисів.

У 2011 вийшов на екрани фільм «Катинь: листи з раю» про масові вбивства польських офіцерів, організовані НКВД під час Другої світової війни. Фільм був створений за участі і співфінансування уряду Польщі.

У 2011-2012 рр. жив і працював на Кавказі.

Автор книги «Крайності Грузії» про традиції вендетти, ритуальні жертвоприношення та інші язичницькі обряди Південного Кавказу.

У 2014 році висвітлював російську анексію Криму, працював на окупованому півострові в період операції «зелені чоловічки» та перших атак на кримськотатарський меджліс у Симферополі. Висвітлював російську агресію на Донбасі, серійні вбивства через злочини економічного характеру та фінансування тероризму.

Навесні 2016 року отримав приз всеукраїнського конкурсу «Честь професії» за висвітлення теми «сірої зони» та торгівлі з окупованими територіями Донбасу.

В процесі висвітлення теми «сірої зони» на Донбасі після серії погроз від українських військових та правоохоронців переїхав жити до Німеччини.

Автор повістей та циклу коротких оповідань.

Випускник курсів агентства "Ройтер" для міжнародних кореспондентів (Бейрут, 2003 рік)

Олексій Бобровников – сьогодні «writers in exile» fellow PEN centre, проживає в м. Гамбург, Німеччина.

САМО? СТРАТИ?

“Найперше, що ми маємо зробити – вбити всіх юристів.”

Вільям Шекспір, «Король Генріх VI»

Скелет із шафи (замість передмови)

«Самострата» – рідковживаний синонім самогубства, але я вирішив, що нам не обійтися без цього слова на початку статті, адже вислів «само? страта?» (саме так, із знаком запитання) – як ніколи влучний, коли йдеться про страту, замасковану під смерть від власної руки.

Цю метафору вперше вжив не я.

Її колись використав у російськомовній версії статті «Само? Убийство?» на початку 2000-них мій колишній колега Єгор Соболев, публікуючи матеріал про загибель нашого першого редактора і вчителя журналістики – Михайла Коломійця.

«Само?

Страта?»

Тоді цей термін було вжито в однині: одна смерть, одне запитання, яке залишилось без відповіді, одна «само?страта»

Я добре пам'ятаю момент, коли вперше в житті давав свідчення в СБУ. Це було якраз тоді, восени 2002 року. Того разу я свідчив у справі про смерть мого редактора. Тринадцять років потому я вдруге в житті свідчитиму у справі про іншу насильницьку смерть. Цього разу – смерть мого джерела інформації...

Коли гине твій редактор, – колектив може призначити на його місце нового.

Коли ж гине твоє джерело інформації, ти і тільки ти мусиш зробити все, що в твоїх силах, щоб не дозволити тим, хто це зробив, піти без покарання.

Ні, не заради абстрактних цінностей «професії» чи ефемерної «честі», – а виключно заради виживання здорового глузду в країні, що сотнями років бореться за незалежність від тоталітарної імперії, але продовжує копіювати тактику свого агресора.

Багато змінилося з 2002 року, коли ми всі читали ту першу статтю про загибель нашого керівника, обережно користувались смс-повідомленнями і електронною поштою; обговорювали справи в електронному листуванні без конкретики і імен, виймали сім-карти з мобільних та призначали зустрічі «без телефонів».

Тоді ми вперше стикнулися з тим, що нас прослуховують. У ті дні зустрічі співробітників агентства Коломійця (якого на той момент уже не було серед живих) документували люди, які працювали поруч із нами та мали б відповідати за нашу спільну цифрову комунікацію і безпеку. Ці люди були лояльними до іншого співвласника агентства – бізнесмена Валерія Хорошковського. Останній, як відомо, згодом став крупним медійним магнатом, співвласником одного з найбільших телеканалів, а ще за кілька років – керівником однієї з найкорумпованіших (якщо подібний рейтинг хтось коли-небудь ризикнув би укласти) спецслужб – Служби безпеки України.

Ця перша особисто в моєму житті «Само?страата?» сталася в Україні за часів панування колишнього президента Леоніда Кучми.

Так само чітко, як стоїть перед моїми очима тепер обличчя редактора, коли він востаннє виходив зі свого офісу в жовтні 2002 року, так само чітко я пам'ятаю ім'я, прізвище та обличчя людини, яка прослуховувала і документувала наші перемовини тоді.

Ми випадково зустрілися потім – біля офісу медійної компанії, де я працював уже десятиліття потому... Корпорації, що впливала і надалі впливає на життя мільйонів українців формуючи їх світогляд, створюючи їхню мотивацію, агітуючи, маніпулюючи, вигадуючи міфи про перемоги і звитяги так званої «нової еліти».

Події, про які я розкажу далі, не пов'язані з попереднім епізодом, але я не міг не згадати на цих сторінках ту найпершу історію «само?страати?», адже без неї моя власна історія могла би залишитися не до кінця зрозумілою читачеві.

В моєму професійному житті траплялося різне: я бачив як реальні, так і показові самогубства; самостраати, які за жодних обставин не могли бути справою рук самих загиблих.

Замаскована під самогубство страата – ідеальний спосіб переписати історію людини і затерти її реальні вчинки, перетворивши цілу долю на чистий аркуш із штучно поставленим в кінці речення знаком оклику, який нівелює все, сказане за секунди «до», ламаючи логіку сповіді та й, зрештою, і самого життя; епізодом, який нівелює всі попередні мотиви та вчинки.

Життя страченого (власноруч, чи з чиеїс воли), якого було, до того ж, позбавлено останнього слова, зацікавлені особи починають трактувати на власний розсуд наступного ж дня після його смерті.

Так сталося, що в пост-воєнну добу в Україні я майже два роки присвятив себе аналізу і моніторингу кількох справ про вбивства, деякі з яких потенційні винуватці спробували видати за самогубства.

Моя практика проведення власних експертиз цифрових носіїв інформації (нетипова для мене, військового репортера та публіциста, робота) почалась із вбивства мого джерела інформації на луганщині у вересні 2015 року.

Почавши розслідування тієї смерті я несподівано для себе опинився у ситуації, схожій на ту, що трапилась у нашому оточенні тринадцятьма роками раніше, коли ще у безпечному, довоєнному Києві, нас прослуховували люди з оточення майбутнього голови СБУ.

Прослуховування, втручання в особисте життя, погрози та спроби залякування – звична частина тактики спілкування (як відкритого, так і прихованого) українських силових структур із журналістами.

Ми не дивуємося цьому так само, як звикаємо з року в рік використовувати проти вітчизняної влади тактику контр-булінгу; тактику, котра за принципом відомого різновиду середньовічних тортур передбачає регулярне падіння краплі води на череп в'язня, що доводить нещасного до розпачу і, зрештою, зізнання. З тією, щоправда, кричущою різницею, – українська владна еліта давно виробила імунітет проти такого виду тортур з боку журналістів та суспільних діячів, і отримала у спадок від попередників надійно захищену від подразнень резонансними шумами черепну коробку.

Моєю тактикою щодо українських правоохоронних органів (котрі заморозили або ж відверто знищили докази щодо серії вбивств моїх джерел інформації), був саме такий різновид інформаційних тортур: продовжувати нагадувати давно відомі факти, які систематично ігноруються так званою правоохоронною системою, реформи якої, попри всю передвиборчу риторику діючої владної еліти, не лише не були завершені, але не відбулися взагалі.

Псевдо-війна і контрабанда

Протягом кількох років я наполегливо намагався допомогти слідству в розслідуванні вбивства мого джерела інформації, сфокусувавшись у своїй професійній діяльності майже виключно на серії смертей поблизу міста Щастя в Луганській області в вересні 2015 року.

Але окрім смертей тієї осені, деталі ще кількох вбивств чи замахів на вбивства так чи інакше потрапили в об'єктив моєї камери.

В центрі моєї уваги були вбивства чи інсценовані самогубства, що відбувалися в умовах де юре хиткого миру, а де факто – окопної гібридної війни на фронтах з Російською Федерацією, де активні бойові дії припинилися майже одразу після втрати українськими військами Дебальцево

і переходу до оборонної, окопної стратегії в душі «лінії Мажіно».

Починаючи з зими 2015, а подекуди і з глибокої осені 2014 року, після попереднього запровадження так званих «мінських домовленостей», значна кількість бойових зіткнень на українсько-російському фронті на Донбасі стала показовою, постановочною.

Статистика подібних зіткнень не піддається підрахунку, адже подібні факти не афішуються, а реальні «бойові звітяги» учасників «потьомкінських» боїв ніколи не стають надбанням преси, адже саме вітчизняна преса відіграє ключову роль у створенні міфічних героїв, знімаючи постановочні сюжети про вигадані бойові подвиги.

У цій фазі гібридної війни лєвова частка українських медіа вирішила не йти шляхом боротьби з російською пропагандистською машиною, створюючи правдивий та якісний контент, а обрала найпростіший шлях – спробувати скопіювати тактику окупанта, створити власну військову міфологію, систему фейкових новин, а також згенерувати фабрику ботів під егідою міністерства інформації, очолюваного кумом діючого президента.

За відсутності реальних значущих перемог на фронті з окупованими Росією територіями, українські медіа пішли шляхом створення штучних, «потьомкінських», перемог і фільмування постановочних боїв заради створення героїчного іміджу збройних сил – і, звісно, самих себе.

Ця тактика мала один дуже показовий і дуже небезпечний побічний ефект, про який я розповім трохи згодом.

Для деяких військових підрозділів «потьомкінські» бої стали рутинною, а от військові й во-

лонтерські нагороди, які почали отримувати за показову війну командири – навпаки стали реальністю.

Тим часом основним видом діяльності на українсько-російському фронті була вже не війна, а торгівля.

Торгували всім – від алкоголю і наркотиків, до кока-коли, сигарет, памперсів і батарейок, а за торгові потоки почали змагатися між собою військове і міліцейське начальство, податкова служба і СБУ – всі без виключення силові структури.

Втім, найбільш криваві і запеклі сутички з реальними вбивствами, знищенням і залякуванням свідків точилися між представниками Генштабу ЗСУ та головного управління розвідки Міноборони з одного боку, та Службою безпеки України – з іншого.

Все це – коротка преамбула для розуміння реальної картини подій окопної війни, що значною мірою перетворилася на війну провокацій і фейків.

Метою цієї війни для обох сторін стала вже не перемога і відвойовування територій, а мобілізація патріотичного електорату по обидва боки лінії зіткнення.

Невипадкові випадковості

Влітку 2015 року я отримав редакційне завдання перевірити інформацію про потужний канал наркотрафіку через окуповані Росією території і, вже за власною ініціативою, почав складати карту основних нелегальних торгових шляхів з окупованими зонами Донбасу.

Через тиждень після цього мій інформатор, який займався розслідуваннями систематичних

ДОВІДКА

Андрій Галущенко займався розслідуваннями корупції, відмивання коштів, нелегальної торгівлі з окупантами; збирав дані про вбивства на фронті, скоєні «своїми», тобто військово-службовцями або працівниками інших силових структур.

Його архіви на робочому ноутбучі, знищені після його смерті, були частково відновлені нашою групою.

Частина їх стала підставою для відкриття кримінальної справи про відмивання коштів і спонсорювання тероризму шляхом торгівлі золотими і срібними виробами з представниками бандформувань так званої ЛНР. Цю справу про фінансування тероризму і торгівлі церковними цінностями в особливо великих розмірах було закрито військовою прокуратурою.

Жодна особа не була притягнута до відповідальності.

Справу про вбивство Андрія теж закрито.

Андрій Галущенко, літо 2015 року.

архівне фото: Батальйон імені генерала Кульчицького.

злочинів, пов'язаних з відмиванням коштів, контрабандою і корупцією на лінії фронту, загинув в результаті теракту на підконтрольній українському уряду землі.

Загиблого звали Андрій Галущенко – він був волонтером, професійним військовим, розслідувачем та співробітником створеного президентом України підрозділу з протидії контрабанді та, де-факто, фінансуванню тероризму у фронтовій зоні.

За кілька днів до загибелі пана Галущенко командир 92-ої бригади Збройних сил України Віктор Ніколюк (саме в секторі операцій його підрозділу ми з Андрієм почали співпрацю з оприлюднення інформації про нелегальну торгівлю з окупованими територіями) прямо заявив моему джерелу інформацію про свою готовність до організації його вбивства.

«ДРГ (диверсійну групу) на мене наведеш?» – спитав у нього Андрій Галущенко за кілька днів до смерті.

ДОВІДКА

Володимир Киян – десантник, артилерист, ветеран Іраку, капітан 80-ї бригади. За даними моєї групи він був також неформальним співробітником українських спецслужб, займався, зокрема, встановленням та моніторингом діяльності антиукраїнських сил на Донбасі.

Частина цифрової комунікації Кияна, що свідчила про його підозри на адресу українських військовослужбовців у скоєнні вбивства Андрія Галущенко була відновлена нашою групою.

Версію про самогубство Володимира Кияна намагались просувати колишні військовослужбовці харківської 92 бригади ЗСУ, які були на його місці загибелі. Цій версії, як і всім іншим версіям про загибель Кияна, озвучених військовими вищезказаної бригади, протирічить характер поранень загиблого, чії особисті речі та знаряддя вбивства також були знищені за участі потенційних співучасників фатального замаху на нього. Справу про вбивство Володимира Кияна закрито.

Володимир Киян

«Да» – заявив у відповідь на це Ніколюк.

За п'ять днів до вбивства Андрія машину його групи було обстріляно на відстані кількесот метрів від штабу бригади, командир якої погрожував йому.

Галущенко вважав, що це було першим замахом на його вбивство.

Тоді йому ніхто не повірив.

За два дні до вбивства Андрія людина, яка діяла за дорученням представників Ніколюка, попередила цього разу мене про ризики від 92-ої бригади.

Я теж не звернув на це належної уваги.

У вівторок 2 вересня, приблизно о шостій ранку, волонтера Андрія Галущенко разом з іще одним членом його групи – офіцером податкової служби Дмитром Жаруком, було вбито подвійним вибухом протипіхотних мін моделі МОН-50.

В день вбивства Андрія його товариш, капітан збройних сил Володимир Киян, повідомляв інших бійців про свої підозри на адресу дислокованих у секторі українських військових.

Наступного дня, 3 вересня 2015 року, Володимир Киян, який планував перевірити місце загибелі свого товариша, теж загинув за незрозумілих обставин.

Наступного ж дня, 4 вересня, один з офіцерів 92-ої бригади скаже мені під час особистої зустрічі: «Контрабанду не зупинити. Ми будемо викидати вас з вікон. Куля прилетить от з цих кущів, а всі скажуть – звідти...».

Згодом смерть людини, яка загинула попереднього дня – Володимира Кияна, десантника, артилериста та (як я зрозумів пізніше) теж співробітника спецслужб – група лояльних до командира 92-ої бригади осіб намагатиметься представити як самогубство.

Підсумки незалежної експертизи

У момент, коли я вперше почув слово «самогубство» у контексті цієї серії смертей, я почав особливо прискіпливо спостерігати за діяльністю хар-

ківської 92-ої бригади і її бойової, небойової та кримінальної активності у зоні ведення бойових дій.

Коли я почав прискіпливіше аналізувати дані про серію бойових зіткнень за участю військовослужбовців цього підрозділу та їх командира Ніколюка, виявив цілу низку епізодів, у яких факти бойової активності спотворювались, були вигадані або взагалі інсценовані їхнім командиром за участі його родичів, підлеглих та інших афільованих осіб.

Згодом я змушений був констатувати факти знищення речових доказів у серії вбивств і, щонайменше, двох спроб інсценування самогубства, які відбулись у зоні операцій бригади та її командира, який згодом очолив військовий учбовий центр «Десна».

На жаль подібна тактика не була чимось надзвичайним, нетиповим, а подібні випадки не були поодинокими. Такою ж хворобою – спотворенням і знищенням доказової бази, постановочними обстрілами, вбивствами незручних свідків – страждають і страждали багато інших силових структур та їх підрозділів.

В усіх цих випадках офіцерами збройних сил та співробітниками українських правоохоронних органів вживалися методи тиску, знищення доказів на місцях злочинів, а також інсценування терористичних актів у ситуаціях, коли реальної бойової активності на місці подій не спостерігалось.

В деяких випадках інсценування таких бойових зіткнень чи обстрілів з боку ворожих банд-угруповань відбувалося для створення алібі для потенційних співучасників вбивств, а подекуди (і це було ще більш систематично) – заради створення видимості бойових дій для залучення пожежертв з боку громадян та волонтерських організацій на потреби армії.

Хтось скаже: так буває на всіх війнах. Хтось скаже: це та ціна, яку ми платимо за спокій наших осель, а небойові, кримінальні, усілякі інші втрати на фронті – лише частина статистики.

Є безліч людей, які говорять так, і ці люди щиро віряють, що всі, хто здіймають галас і вимагають слідства та покарання для тих, хто стріляв своїм в спину – шкодять репутації армії і допомагають ворогу деморалізувати український спротив окупантам.

Ці голоси, а також голоси захисників злочинців у погонах, на жаль, чути набагато краще, ніж голоси загиблих у цій та інших, подібних до неї, атаках.

Кожна нерозслідувана смерть, кожна сфальсифікована самострата, кожне брехливе свідчення, кожний вистріл у спину цілять в українську незалежність влучніше за російські танки та реактивні снаряди, адже вони знищують мотивацію

та продукують страх не перед ворогом – а перед своїми ж командирами.

Масштаби воєн, прямих атак і кровопролиття давно стали іншими, так само як змінився і характер, і способи передачі інформації – замість страшних темних ям мовчання, у яких НКВД колись ховало роздягнені, пограбовані і позбавлені всіх особистих речей, деперсоніфіковані у такий спосіб рештки розстріляних без суду і слідства, прийшла доба соцмереж і вільного поширення інформації, циркуляцію якої вже не зупинити.

Часи загороджувальних загонів давно минули.

Минули і часи вироків без суду, і безголосих жертв.

Засоби особистої комунікації, як колись блокноти розстріляних в Катинському лісі польських офіцерів, в цивілізованих країнах фіксують останні дзвінки і повідомлення жертв вбивств; допомагають встановити мотиви, зрозуміти останні думки і вчинки загиблих.

Так відбувається у країнах, де існує повноцінне цивілізоване слідство.

На жаль, так досі не відбувається в Україні.

Традиція знищення свідчень і доказів нікуди не зникла – переписувати особисту історію жертв та затирати їхні файли залишилось нормою, що глибоко вкорінилась у практиці української армії та спецслужб.

Однак, незважаючи на спротив і навмисне нищення матеріалів кримінальних справ, частину доказів (а саме ті матеріали і документи, які зберігалися на комп'ютерах, смартфонах і планшетах загиблих) нашій групі вдалося відновити.

Записи post-mortum, так само як передсмертні записки – часто говорять про останній мотив. От лише загиблі на фронті українські бійці не були самогубцями, вони були розслідувачами, волонтерами із чіткою місією від вітчизняних спецслужб, активістами і добровольцями, які поставили честь та совість вище за злочинний наказ.

За попередніми підсумками аналізу техніки, яка належала загиблим у серії вбивств 02-03.09.2015 я можу практично повністю виключити ймовірність випадкового збігу обставин у цій серії смертей.

Наведу кілька виявлених закономірностей:

У кожній із цих смертей відбувалося знищення однієї з найважливіших речей – цифрової комунікації загиблих.

Тобто у кожного без винятку загиблого намагалися відібрати останнє слово, постиравши файли з комп'ютерів, телефонів, планшетів людей, які збирали свідчення і документи, проводили розслідування і обмінювалися своїми думками в останні перед смертю години.

Обидві жертви злочинів – волонтер Андрій Галущенко та десантник Володимир Киян – були, в тій чи іншій мірі, причетні до діяльності спецслужб, і глибоко інтегровані в діяльність військової розвідки.

Обидва вони, з огляду на характер інформації, що зберігався на цифрових носіях, які їм належать, були співробітниками спецслужб з дуже високим рівнем доступу до службової інформації.

За підсумками нашого незалежного розслідування я можу констатувати: все листування Володимира Кияна напередодні його загибелі та в день смерті його колеги і товариша по фронту Андрія Галущенко, було знищено військовими.

Даними про його смерть військові з 92-ої бригади намагалися маніпулювати, вигадуючи версії, знищуючи докази та листування загиблого.

Найбожевільнішу версію – версію про самогубство – намагався вкласти у вуха рідних Кияна розвідник тієї самої 92-ої окремої механізованої бригади, офіцери якої залякували перед смертю Андрія Галущенко і мене.

Всі документи, підготовлені Андрієм Галущенко перед смертю і доставлені ним особисто в офіс військово-цивільної адміністрації Луганської області, дивним чином загубилися в нетрях бюрократичного апарату: жоден аркуш з досьє Андрія, яке він передав особисто керівнику військово-цивільної адміністрації, не був знайдений після його смерті.

Однак, попри систематичне знищення свідчень, документів і комунікації обох загиблих у цьому серійному вбивстві, частину важливих документів (свідчень, повідомлень, чорнеток розслідувань, доказів діяльності з відмивання грошей на лінії розмежування) нам все-таки вдалося відновити.

Частину цих матеріалів я вже оприлюднював. Це були чорнетки розслідувань кількох епізодів злочинів в одному з міліцейських батальйонів, очолюваних колишнім співробітником ГУР Міноборони; спроби розслідування вбивства на блокпості у Волновасі приватної особи, яку працівники міліції піддали тортурам, а також ймовірного вбивства тим же самим злочинним угрупованням розвідника Сергія Костаківа, покази свідків у зникненні якого теж збирав Андрій Галущенко.

В чорнетках розслідувань на комп'ютері загиблого Андрія Галущенко, які нам частково вдалося відновити, йшлося і про масштабні крадіжки зброї з військових частин і про контрабанду і про інші підозрілі смерті на фронті.

За страшною іронією, одна з найгучніших справ, докази до якої за кілька тижнів до смерті встиг зібрати Андрій Галущенко була справа, яка опосередковано пов'язана з головною міжнародною подією цієї зими – наданням українській церкві незалежності від Російської імперії.

Ви питаєте: «який зв'язок між контрабандою, церквою, вбивствами і, взагалі, до чого тут "Томос"?»

Поясню. Йдеться про торгівлю золотими і срібними виробами для українських церков, які поставлялися і, за нашими даними, продовжують поставлятися з окупованої росіянами і проросійськими бойовиками території на землі під українським прапором за співучасті українських військових, СБУ, ГУР Міноборони, а також чиновників держапарату Луганської області.

З допомогою цих об'єктів, під прикриттям армії і церкви, Україна продовжує фінансувати терористичну діяльність ворожих угруповань, спонсоруючи посередників і співорганізаторів терористичної діяльності окупаційних режимів багатомільйонними фінансовими вливаннями, підтримуючи фінансово агресію проти самої себе.

В даному випадку йдеться лише про один з низки епізодів систематичних бізнес-стосунків з окупованими територіями, докази якого моїй групі вдалося відновити – торгівлю золотим і срібним ритуальним начинням для храмів, що поставляється з контрольованих Росією і проросійськими бойовиками земель в українській церкві, що набули, відтепер, політичної незалежності від московського престолу.

Тож попри показову, фарисейську, «сусальну» позолоту, брудні гроші донбаського фронту залишаються такою ж невід'ємною частиною українського життя, як і елейні візантійські благословення.

